

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

ויגש

ה'תשפ"ג

**בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com**

לעומקו של מקרא ויגש

לפיוס, שהאות **ש** מהמלה **ויגש** תוֹרָה על **ש** לום. והצירוף **גש**, יורה על רדיפת שלום, כפי שאמרו תינוקות של בית רבן בפירושו האותיות. בפרק הבונה [שבת קד.], שהקָגֶל של ה**ג**ימ"ל תוֹרָה על ריצה ורדיפה. שה**ג**ומל חסד רודף אחר ה**ד**ל, כשם שהאות ג' רודפת אחר האות דל"ת.

כן הוא בענינינו, הרגל של ה**ג**' בויגש תוֹרָה על ריצה ורדיפה אחר ה**ש**' הוא השלום. ומצאנו אם כן שיהודה ניגש למלחמה ולפיוס שהוא רדיפת שלום.

לתפילה, שהאות **ש** מהמלה **ויגש** תוֹרָה גם על **ש** וְעָה. והצירוף **גש**, יורה על זריזות ודבקות בתפילה כנ"ל וכנ"ל

ולעומקו של מקרא, לילך בדרכם של תינוקות של בית רבן הנ"ל, יש לדרוש צורת ה**ש**י"ן, שהיא כשתי ידיים מונפות למרום בתפילה משני הצדדים, והראש בתוך.

וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי
דָּבָר-נָא עֲבֹדָה דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי
וְאֵל-עַמְּךָ אֲפָהּ בְּעֲבֹדָה כִּי כִמּוֹד
כְּפָרְעָה (מד, יח')

יש ליתן טעם מדוע יבחר הכתוב בלשון **ויגש** דוקא ולא ויקרב וכדומה. ועוד יש ליתן טעם בכל ה"גישות" שבפרשה. כגון מה שאמר יוסף **גשו-נא אלי**. (מה, ד.), וכן **גשנה** וארץ **גשן**.

ולעומקו של מקרא יש לומר על פי מה שפירש רש"י בבראשית י"ח כג' עה"פ **ויגש אברהם** ויאמר האף תסָפֶה צדיק עם רָשָׁע וז"ל: מצינו **הגשה למלחמה הגשה לפיוס** והגשה לתפלה ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה. **כן גם כאן נגש יהודה לכל אלה** השלשה. **למלחמה, לפיוס ולתפילה:**

למלחמה, שהאות **ג**' מהמלה **ויגש** תוֹרָה על **גבורה**. שהיה מוכן להילחם אם לא יצליח לפייס את יוסף, וכן מובא במדרש רבה. שאמר יהודה ליוסף **ואם שולף אני את חרבני**, מִמָּךְ אָנִי מִתְחִיל וּבְפָרְעָה רָבָה אָנִי מְסִים.

לעומקו של מקרא ויגש

לה הכתוב במילה **גשן** אות ה' בסופה,
לומר **גְּשָׁנָה**. לעורר דבר זה **ששם**
מקום **השכינה**, אשר ב**ש** י"ן תְּכֻנָּה,

כתחילת השם הק' **ש**-ד-י, ובתוספת
ה"א תיקרא. **גְּשָׁנָה**.

וְאֵל-יְחִיר אֶפְסָה פירש"י, מכאן אתה
למד שדבר אליו קשות. **ויש לשאול**,
לכאורה יכול היה רש"י להוציא
פירושו מלשון **יְדָבָר** נָא עֲבָדָה דְּבָרָה
בְּאֲזְנֵי אֲדָנָי. **שדבור** יורה לעולם על
לשון קשה כמו **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-**
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' [וארא, וב'].
אלא מכיון שבתחילה נאמר **וַיֹּאמֶר** בְּי

אֵל ו**אמירה** היא לעולם לשון רכה,
כמו [שמות יט, ג'] **כֹּה תֹאמַר לְבֵית**
יַעֲקֹב, שנאמר בה אמירה רכה לנשים,
שוב איני יודע כיצד דבר יהודה ליוסף,
בוֹיָאמַר או **בוֹיָדָבָר**. לכן פירש רש"י
שדבר אליו קשות מתוך דבריו שאמר
וְאֵל-יְחִיר אֶפְסָה בבחינת יבא השלישי
ויכריע ביניהם.

ועל כל הנ"ל יש ליתן טעם מדוע
יפסח יהודה על שתי הסעיפים, גם
וַיֹּאמֶר וגם **יְדָבָר**.

והאות יו"ד שבמלה **וַיֹּאמֶר**, תורה על
יהודה שנגש לכל אלה.

וכשם שמצינו שלש אלה אצל
יהודה, כן יש לומר שגם אצל **יוסף**
נמצא שלש אלה, **למלחמה**, **פיוס**
ותפילה. ואשר על כן גם יוסף
משתמש בצירוף **גןש**, באמרו **גְּשָׁנו-**
נָא אֱלֵי. (מה, ד').

וכן האות יו"ד שבמלה **וַיֹּאמֶר**, תורה גם
על **יוסף שנגש לכל אלה כשם שהורתה**
כן על **יהודה**.

וכן הוא פירוש המילה **גְּשָׁנו**. ארץ
אשר שם יהיו **מוכנים להילחם**
מלחמת היצר, ולא לחיות בהפקרות
כארץ מצרים, ארץ בה **ימצאו השלום**
והשלווה עד תחילת השיעבוד, ארץ
אשר משם תעלה שועת בני ישראל אל
האלקים מן העבודה.

ונה אשר שלח יעקב את יהודה
להורות לפניו **גְּשָׁנָה**. שם תהיה
מלחמתה של תורה, שם יהיה **הפיוס**
השלום והשלווה, שם יהיה מקום
השכינה, מקום **התפילה**. ולכן הטיל

לעומקו של מקרא ויגש

בהם חפץ, ותצטרך לפרעה להתחנן אליו "אם **נא** מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה וגו'". וזה שאמר יהודה ידבר **נא** עבדך דבר באזני אדוני.

ועוד יש לומר שכך אמר לו: יגיע זמן אשר יאמר בו על פרעה "אשר לא ידע את יוסף". וכאומר לו כדברי מרדכי היהודי לאסתר המלכה: ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות. שאז גם אתה תצטרך לחסדיו של פרעה.

ועוד אמר לו, כי כְּמוֹךָ כְּפַרְעֹה. שעתיד אתה לומר מי כמוך, כפרעה שאמר על הים מי כְּמוֹךָ ומי כְּמוֹךָ בכ"ף דגושה, כששטפוהו המים. והמים יכנעו מִפְּנֵי, מפני נחשון בן עמינדב למטה יהודה, כשיכנס אליהם עד צוארו. ואתה, האם רוצה אתה להכנע לפני המים כפרעה, או רצונך שהים יכנע מפניך.

ועוד אמר לו יהודה: לעתיד לבוא גם אתה תבקש לדבר באזני פרעה, רשות לקבור את אבא במערת המכפלה. ותבקש ממנו כשם שאני מבקש ממך: **ואל-נחר אפֶּךָ בְּעַבְדֶּךָ.** ומידה כנגד מידה תנהג בך, אם לא

ולעומקו של מקרא יש לומר שדבר עם יוסף כלשונו. שלעתים יוסף דבר קשות כמו **מרגלים אתם**, ולעתים רכות, כמו **את האלקים אני ירא**. וכן ברך את בנימין אלקים יחנך בני. ויצר הדבר בלבול גדול אצל האחים. ובבוא יהודה לסדר דבריו, ענה לו כלשונו. בתחילה בלשון רכה. **ניאמרָ בִּי אֲדֹנָי** ומיד לאחר מכן בלשון קשה **יְדַבֵּר-נָא עַבְדְּךָ דְּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי**. ולכן השתמש בלשון **נָא** המשמעת **לשני פנים**. הלשון הא' **בבקשה**, והלשון השניה **עכשיו**. כתרגום **כָּעַן** שהוא מורה על גבורה וניצוח.

ומעתה, נעשה יהודה כגוזל את החנית מיד המצרי [כאמור בבניהו בן יהוידע שמואל ב, כג, כא' **ויגזל את-החנית מיד המצרי וינהיגהו בבניהו**], ובאותה לשון של יוסף הוא מדבר עמו, ובוזה נסתתמו מענותיו, ונכמרו רחמיו וידע כי מתקרבת העת להתגלות.

כי כְּמוֹךָ כְּפַרְעֹה. כאן רמז לו שלא לעולם חוסן. **כְּפַרְעֹה**. שיבוא יום ויצטרך לטובתו של פרעה. כי לב מלכים ושרים ביד ה'. משפיל אף מרומם. ועוד יגיעו ימים אשר לא יהיה

לעומקו של מקרא ויגש

לומר ללא הטפחא כגון: **וַיִּנְתֵּר הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו**. וכשם שבנימין נותר לבדו מאמו, כן יוסף נותר לאביו משאר אחיו באהבתו אותו. וכפי שמעיד הכתוב [בפרשת וישב לז,ג'] **וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בְּנָיו**. ועל כך היתה **ההתנצחות בעומק לבבם**.

וַיִּנְתֵּר הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ (מד, כ')

כאן רמז לו שהוא מוכן למאבק כפי שיעקב אביהם נאבק עם המלאך ויוכל, שנאמר בו **ויותר יעקב לבדו** ויאבק איש עמו. ואתה הוא האיש ואני מלך בבית אבא, ואני מוכן למאבק. ועל דרך הפשט מוכן הוא למלחמה על בנימין.

ולעומקו של מקרא הדגיש יהודה באמרו **וַיִּנְתֵּר הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ, גם לאהבת אביו**. וכאומרו שמוכן הוא למאבק גם על כך שאין יוסף לבדו לאביו. אלא גם בנימין וכן שאר האחים.

יָמַר אֶפְדָּה בְּעַבְדְּךָ, כן יִשְׁמְעוּ דבריך על אוזן פרעה.

או כלך לדרך זו: שירמזו דבריו של יהודה **לימות המשיח**. על דרך סרסוה ודרשהו: כשהמלה **נָא** האמורה כאן תשתמע בלשון **עתה**, כדברי התרגום וכנ"ל. וכאומרו: **עכשיו אני עבדך ואתה אדוני**. לעתיד לבוא משיח בן יוסף שיבוא ממך, יכשיר את הקרקע למשיח בן דוד שיבוא ממני.

וַיִּנְתֵּר הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו אֶהָבּוּ. (מד, כ')

לאמו מוטעם **בטפחא**, והוא כעין הפסקה קלה, ומחלקת בין אמו לאביו. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ, וּלְאָבִיו אֶהָבּוּ**. ועל דרך **הפשט** יכוון יהודה לבנימין, **שלאמו** הוא לבדו, אך לא לאביו, שיש לאביו עוד בנים. ואשר על כן, אביו אהבו לבנימין מכל בניו.

ויוסף לא אהב את הטפחא שבדבריו של יהודה, **כי ידע שאביו לא ישכח אהבתו אליו לנצח**, ודרש ללא הטפחא, וכך רצה לומר לו: היה עליך

לעומקו של מקרא ויגש

וכאן הודה יהודה שנפש אביו
עדיין קשורה בנפשו של יוסף. ובזה
ידע יוסף כי קרובה העת להתגלות.
ומעת ההתגלות תחל הגלות. ולכן
ניתן את-קלו בבכּי. (מה,ב')

ניתן את-קלו בבכּי. (מה,ב')
יש לברר ענין הבכי שהרי התורה לא
תדבר ברגשות בלבד, אלא במידת
השכל הנרצה כדי להבין הלכות הנפש
בכוונות עמוקות נצחיות. ולעולם
יגבר השכל על הרגש בדרך התורה.
ועל כן יש לברר מה ענין הבכי לכאן.
ישמא יש לומר שקול הבכי הוא קול
הגלות הממשמשת ובאה, כנ"ל.

וכמו שמצינו במסכת ברכות (ג.)
כדאמר לו אליהו הנביא לר' יוסי בני
מה קול שמעת בחורבה זו ועונה ר'
יוסי: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה
ואומרת אוי [הכיונה לצער השכינה]
שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי
והגליתי את בני לבין האומות. ואשר
על כן גם כאן הוא קול הבכי של
הגלות.

וניתן הוא לבדו (מד,כ')
וביעקב הוא אומר [בראשית לב, כה']
וניתן יעקב לבדו ודרשו בו לבדו.
שנשאר לעבור את מעבר יבק לפכים
קטנים.

הכי נמי על דרך הצת, יאמר,
שבאומרו וניתן הוא לבדו, ידרש
לבדו מלשון מלכודת. באשר לבדו
יהודה ליוסף במלכודת אשר טמן לו,
לומר לו כנ"ל שבנימין נותר לבדו
לאביו וכביכול אין יוסף בעולם, עד
שהוצרך יוסף להתגלות ולומר: יש
יוסף בעולם.

ונפשו קשורה בנפשו. (מד,ל')
בנפשו בי"ת רפה. וכאילו יקרא ונפשו
קשורה ונפשו, ונפשו קשורה, ונפשו
קשורה, ללא הפסק כלל.

ועל דרך הצת, רמז הכתוב גם ליוסף
שנקרא היה נער, [וישב לו,ב'] וקרא
נער את-בני בלקה ואת-בני זלפה
נשי אביו, ועמה כבאי אל-עבדך אבי
והנער [ויכוון לבנימין וגם ליוסף]
איננו אנתו ונפשו קשורה בנפשו.

לעומקו של מקרא ויגש

דרשת גימל ושין
גִּשְׁוֹ-גַּא אֱלִי. (מה,ד')

אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חִי.
(מה,ג')

יש ליתן טעם בענין גישה זו, ובכל ענייני הגישה שבפרשה. כגון: ויגש, גשנה, ארץ גשן וכו'. וי"ל שהוא מלשון תרתי משמע: לשון קרב והתקרבות. שלאחר הקרב כביכול, חלה ההתקרבות. או תאמר שהוא לשון אחת בעלת שני צדדים: התקרבות בעוז ותעצומות. וכן בהפטרה [יהזקאל לו, טזי"ז] לעניין עץ יוסף ועץ יהודה: "וְקָרַב אִתָּם אֶתְּךָ אֶל-אֶתְּךָ לִךְ לַעֲץ אֶתְּךָ".

וכן, ארץ גשן ארץ ההתקרבות לה'. לכן נקטה התורה לשון גש, שעתה הגיעה העת לקרב את הרחוקים. ובכל מקום שנאמר ג"ש מצאנו התקרבות בעוז ותעצומות. כגון [שמות ט'] "ויעמוד העם וינעו מרחוק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים." וכגון: [בראשית לג,ז] נגש יוסף ורחל. וכרש"י שם: בכלן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל, יוסף נגש לפני, אמר, אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת "עלי עיין".

כאן לא אמר אחיכם, אלא רק לבסוף. וגם לא אמר אביכם. וגם לא התכוון לשאול אלא לומר, אני יוסף של העוד אבי חי. ממה שחששתם, הרי הוא לפניכם. חששתם שאהיה הממשיך של אבא, ולא עלה בידכם להשליכני הבורה ולמצרים החשוכה. אני יוסף של העוד אבי חי. ככתוב [וישב לז,ב] אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְגַלְל שְׁנַאתְכֶם הַכֹּל בֹּא בַעֲקֵבָה.

ולכן לא אמר כאן אחיכם, שאלו הם דברי מוסר נוקבים עד התהום. שאילו לא שנאתם אותי היה הכל במישור. ונקט דבריו בתוכחה מסותרת ואהבה גלויה. שבכל מעשיו ודיבוריו נזהר בכבודם לא להכלימם ולא להוכיחם בגלוי, אלא בדרך מסותרת ובמשל ובחידות. ולכן לא אמר כאן אני יוסף אחיכם, כדי ליראם שיתנו לב לשוב, וימחל להם. ורק לאחר שעשו תשובתם בדרך של שתיקה ובהלה, אמר להם אני אחיכם.

לעומקו של מקרא ויגש

ושנגש אל מול עשו, זכה לארץ גשן, לכלכל את אביו ואת אחיו לחם לפי הטף. אשר על כן קרא למקום גשן. ועל דרך הצח: שידע כי כאן חפץ ה' שיתרבו בתעצומות ותתגלה גבורת לששים-רבוּא נפש עליהם. ר"ת גשן.

ועוד על דרך הרמז, תרמוז המילה ויגש לרדיפת שלום. כדאמרו במסכת שבת פרק הבונה, אמרו תינוקות של בית רבן, מדוע ג לפני ד, גימ"ל גמול, דל"ת דלים. ודרך כתיבת האות ג' שהיא נראית כרגליים רצות. שכן דרכו של הגומל דלים לרוץ אחר הדל. כמו כן כאן יש לומר שדרכו של הגומל חסד עם רעהו לרדוף אחר השלום. לכן ויגש מורה על רודף שלום. גימ"ל רדיפת הגומל, ש"ן שלום.

ועוד, ה"ג" רגליו מוצבות ארצה. וה"ש" ראשו וידיו למעלה, כנ"ל, לרמז על תפילה וזעקה. שמתחילה גמל אתם פרעה חסד, להושיבם בגימל של גשן. ואחר כך לעבדם בפרך ברעמסס ויזעקו בני ישראל אל האלקים מן העבודה. היא ה"ש" של

ואשר על כן לשון גש הוא גם לשון קרב. ולעתים הקרב הוא דרך להתקרבות, כענין יהודה ויוסף. כי היה זה קרב לשם שמים שסופו להתקיים.

וכן לקמן מה שנאמר בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה. וכי ברעמסס צוה להושיבם, והלא לא צוה להושיבם אלא בארץ גשן ולא ברעמסס. אלא כפירש"י שם: רעמסס מארץ גושן היא.

ולעומקו של מקרא, היא רעמסס היא גשן. אלא שנקראת רעמסס על שם שרי מסיים למען ענותו בסבלותם, וזהו רע מסס, והרמז בפסוק הוא שהושיבם ברעמסס כאשר צוה פרעה. כאשר צוה פרעה המלך החדש אחר כך להעבידם בפרך ברע ובמסים. ונקראת גשן, שהוא כינוי לעוז ותעצומות, שם יתגברו על כל הרע אשר ניסו המצרים למסס את ישראל, ומשם יזכו לגאולה שלימה מעבדות מצרים [ר"ת ג"ש], ויצאו מגשן בעוז ותעצומות. ובזכות אשר נגש יוסף ורחל וכפרש"י שם נגש יוסף, אמר יוסף אעמוד כנגדה ואעכבנו, ובעבור כיבוד אם של יוסף

לעומקו של מקרא ויגש

ועוד, ערל"ה בגימטרי' **ש"ה** שהוא בגימטרי' קטנה גם שמונה. ובזה רמז להם שהוא יוסף, כי סוד זה שנוולד מהול מסור רק להם.

ועוד י"ל שגם נרמז בפסוק שייכות לברית מילה **מ'ויאמר**. שנא' לגבי ברית "שש אנכי על **אמרתך** כמוצא שלל רב".

ועוד יש ליתן טעם במאמר חז"ל זה שהביאו רש"י. מה הטעם שהראה להם שהוא מהול, והרי מילתו היתה בידי שמים. אלא הוא הדבר אשר רצה להוכיח להם שבזה הוא יוסף. כי היה ידוע הדבר הזה שנוולד **מהול כיעקב אביו**. ואדרבה, זה הסימן שיוסף הוא, שיודע סוד זה.

ובשימת לב ולעומקו של מקרא, אותן אותיות **ג ו ש** הן תיקון לרשעת האנשים החטאים אשר בסדום, כפי שביזוהו ללוט לפני המלאכים, באמרם **ג'ש-ה'לאה**, וכן באמרם **ה'אָתָּד קָא-לְגוֹר' נִישְׁפֹּט שְׁפוֹט**, וכיוון הכתוב בזה להיותם שטופים בעבירות העריות. ואשר על כן, תקן כאן הכתוב והשתמש באותה לשון של **ג ו ש** כדי לנקות כל חשד מיהודה [לעניין תמר]

גשן, כאדם הפורס ראשו וידיו למעלה בתפילה ובשְׁוֹעָה. ועל דרך הצח יהיה גש"ן נוטריקון: גם שוועתנו בתקבלה.

ומעתה יובן מדוע אמר בלשון רכה ותחנונים גשו **נא אלי**. כי יש ב"גשו" טעם של מלחמה. וכמו שמצינו בשמואל ב' באמור דוד לאחד מן הנערים "וַיִּקְרָא דָּוִד לְאֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר **ג'ש** פָּגַע בּוֹ וַיִּכְהוּ וַיָּמָת". לכן מצד אחד אמר יוסף בתקיפות כיאה למלך "גשו", ומצד שני בפיוס ותחנונים "נא" כיאה לאח המחפש את האחווה.

גְּשׁוּ נָא אֵלַי. ברש"י [והוא מב"ר], הראה להם שהוא מהול. ויש לעיין היכן רמוז דבר זה בפסוק. ושמא יש לומר שלמד זאת מ"**אֵלַי**", שהוא משתמע גם לשון מילה. ומה שחסר "מ" כי נולד מהול. והאות מ' עם המילוי (מ"מ) בגימטריה קטנה **שמונה**, כנגד שמונה ימי מילה, שלא היה צריך לחכות שמונה ימים כי נולד מהול.

לעומקו של מקרא ויגש

וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט. לומר שְׁפוֹט הוא אצלנו: גם מעמיד עצמו כחשוב, וגם שמועותיו שנואות. וזה הוא גֶּשׁ הַלְאָה. שביזוהו בג' וש'.

אבל כאן בפרשתנו, כאמור, טהר הכתוב כל חשד בענין זה הן אצל יהודה והן אצל יוסף בהשתמשו בלשון ג ו ש לטובה ולברכה. זה שאמר הכתוב ויגש אליו יהודה, וכן אמר יוסף: גשו נא אלי.

וכדלעיל, על דרך הרמז, שתרמוז המילה ויגש לרדיפת שלום. שהאות ג נראית כרודפת אחר האות ש, להיות כאהרון הכהן רודף אחר השלום. לכן ויגש וכן גֶּשׁוּ נָא אֵלַי מורה על התקרבות של רדיפת השלום.

כפל הלשון

יש ליתן טעם לכפילות שבפסוקים:
כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם,
(מה,ה)
וְעַתָּה לֹא-אִתְּם שְׁלַחְתֶּם אֶתִּי הֲנֵה כִּי
הֶאֱלַחְתֶּם וגו': (מה,ח)

וכן לנקות כל חשד מיוסף הצדיק [לעניין אשת פוטיפרע].

וכמבואר בלעומקו של מקרא לפרשת וירא על הפסוק: וַיֹּאמְרוּ הָאֱחָד בָּא-לְגֹרֶל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נֵרַע לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁפֵר הַדָּלֶת (ט,ט) שאומרם גֶּשׁ-הַלְאָה נראה כתרתי דסתי. גֶּשׁ כוונתו התקרב, הַלְאָה כוונתו התרחק. אלא שרמוז הכתוב לדברי רב אשי במסכת מגילה [כה:]: אמר רב אשי האי מאן דסני שומעניה שרי ליה לבזוייה בג' וש'. ופירש"י שם: דסני שומעניה. שיוצאות עליו שמועות רעות ושנואות שהוא נואף. וכך יהיה תרגום דבריו של רב אשי: זה אשר יוצאות עליו שמועות רעות ושנואות שהוא נואף, מותר לבזותו בגימ"ל ושי"ן. ומהו בג' ושי"ן: פירש רש"י:

בר גירתא שְׁמַה סְרִי'ה, כלומר: בן הנואפת שמה מקולקל. כך הוא בתשובות הגאונים שמותר לבזות גם את אמו שילדתו. ורבתי מפרשים גיפא שייטא שטייא. [נואף שוטה משתטה]. וזה שאמרו לו ג"ש הלאה. שביזוהו בגימ"ל ושי"ן. וכן ביזוהו בג' וש' גם באמרם הָאֱחָד בָּא לְגֹרֶל

לעומקו של מקרא ויגש

ידי חיבי, ואף כי יש בזה צד זכות, שכך נהייתי מלך, אע"פ כן, לא זכותכם גרמה אלא רצון מלפני האלקים.

או פֶּלֶף לדרך זו, שהדריכם בנתיב התשובה מיראה ומאהבה.

ועתה הוא לשון תשובה [על פי המדרש בראשית רבה].

ועתה אל תעצבו. שאין תשובה אלא מתוך שמחה. ואמר פעמיים **ועתה**. **ועתה**. בראשונה להזהירם **שישובו מאהבה** ולכן דבר אתם **ניחומים**, ובשניה להזהירם **שישובו מיראה**, ולכן דבר אתם מוסר.

ואע"פ שהדרך הנכונה בתשובה היא קודם תשובה מיראה ואח"כ מאהבה, כאן משום **אחזה ושלו** ראה בראשונה לעודדם בלשון תנחומים, **ומאהבה**. ובשנייה הזהירם בלשון של ריחוק באמרו: **ועתה, לא אתם שלחתם אותי הנה, לומר להם, כשם שאין אני מתגאה בשליחותי, כן אתם אין לכם להתגאות בחלקכם, וזה יורה על תשובה מיראה.**

אוה"ה הק' פירש כפל הלשון, הראשון שלא יעצבו, והשני שאין בלבו שנאה.

ולעומקו של מקרא ידרש בדרך נוספת, בדרך של אמונה בהשגחה השם בעולם:

שבתחילה אמר להם בדרך של הודאה **בהשגחה ופיוס וניחומים** שכביכול הייתם **שליחים ביד הקב"ה**: **ועתה | אל-תעצבו ואל-לחור בְּעֵינֵיכֶם פִּי-מִכְרַתְּם אֹתִי הֲנֵה פִּי לְמַחְלָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם,**

והלשון **השני** הוא בדרך של ריחוק ומוסר שלא ימלא לבם **גאווה** שכביכול **בזכותם** נהיה למלך על כל מצרים: **ועתה לא-אתם שלחתם אתי הנה פִּי הַאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאֵב לְפָרְעֹה וּלְאֲדֹנָי לְכָל-בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם (מה, ח')**

לכן הדגיש **ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים, וכו' האלקים הוא שלחני וַיְשִׁימֵנִי לְאֵב לְפָרְעֹה** וגו'.

וכביכול אומר להם: מה שנשלחתם על ידי ההשגחה העליונה למכרני למצרים, אין זה מוריד מהצורך שלכם לשוב ממעשיכם. שמגלגלים חובה על

לעומקו של מקרא ויגש

ועל דרך דיוק הלשון, יש לומר שהפעל תעמֵד משמש כאן לשון נסתרת, ולא לשון לנוכח לאביו, שהרי אֵל-תעמֵד הוא לשון קשה ואינו ראוי שיצוה כך את אביו.

אם כן, מה היא הלשון הנסתרת, שהפעל תעמֵד משמש גם לנסתרת, כגון: היא, הגאולה, אֵל-תעמֵד.

ואשר על כן, כך יובנו דברי יוסף ליעקב אביו: **רְגַה אֵלֵי אבִי, אֵל-תעמֵד הגאולה.** אלא תגיע בזמנה, כפי שקבע קורא הדורות מראש.

וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵי יוֹסֵף.
(מה, ט')

יש לשאול מדוע הדגיש לומר **כֹּה אָמַר בְּנֵי יוֹסֵף.**

וייש לומר שכך אמר להם: אֵל תִּשְׁנֹו מדברי שאני אומר לכם לומר לאביו, **כֹּה אָמַר בְּנֵי יוֹסֵף, כֹּה ולא אחרת!** וכה תאמרו: **שְׁמַנֵי אֱלֹהִים לְאֶדְוֹן לְכֹל-מִצְרַיִם.**

מִקְרֹוּ וְעָלוּ אֵל-אֲבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵי יוֹסֵף שְׁמַנֵי אֱלֹהִים לְאֶדְוֹן לְכֹל-מִצְרַיִם רְגַה אֵלֵי אֵל-תעמֵד. (מה, ט')

יש ליתן טעם לאומרו **מִקְרֹוּ**, שהרי נסמך פסוק זה לקודמו שם נאמר **וְעָתָה.** והוא גם לשון מהירות וזריזות. וכאמרו **וְעָתָה עָלוּ אֵל-אֲבִי.** ומה תלמוד לומר **מִקְרֹוּ.**

וייש לומר שסיבת המהירות שלא יעכבו את תחילת הגלות כדי שהגאולה גם היא תגיע בזמנה, לסוף רד"ו שנה.

ולכן אמר **רְגַה אֵלֵי** שכבר נחסרה כמעט שנה מרד"ו, ולכן אמר **מִקְרֹוּ**, שאם יתעכבו יצטרכו להשלים ולְאֶחָר את הגאולה בשנה.

ועוד יש ליתן טעם לאומרו **אֵל-תעמֵד.** שהיה די לו לומר **רְגַה אֵלֵי.** ואם משום שירצה לזרוז, הרי תוספת האות ה' כבר מורה על זירוּו. **רְגַה,** במקום רד. והוא גם לשון **כבוד** יותר מאשר יצוהו רד. ומדוע יוסיף כביכול לצוותו, **אֵל-תעמֵד.**

לעומקו של מקרא ויגש

אין בלבי שנאה עליכם. ופשוטו של רש"י מתייחס להזכרת השם בנימין.

וייש ליתן טעם מדוע שינה בלשון ואמר **עֵינֵיכֶם רְאוּת** כי פי **הַמְדַבֵּר**. שהיה צריך לומר והנה **אזניכם שומעות ואזני אחי בנימין** כי פי **המדבר אליכם**, ומה שייך לומר **עֵינֵיכֶם רואות לפה מדבר**.

וייש לומר כי כיוון בזה לפי הפשט, שעניני בנימין אחיו, שהיה רגיל אצלו, רואות צורת חיתוך האותיות של פיו בעת היותו מדבר, וזה יכול להכיר אחיו הקרוב יותר מאחרים.

ולעומקו של מקרא כיוון בזה כדלקמן בפסוק **[מה, כב'] תִּלְפַת שְׂמֹלֶת** לאחים ולבנימין: **וְיִתְחַלֵּף שְׂמֹלֶתְךָ**, רמז להם **שְׂמֹלֹתְךָ** הוחלפו גם הם, ותיקן הנגע של הוצאת דיבה ושם רע, ובוחר הוא את **מְלוֹתְךָ**, וכשם שמעולם לא נתכוון לבנימין, כן כוונתו עתה טהורה אליהם.

שאם תִּשְׁנוּ מדברי, לא יאמין לכם.

ואכן, בתחילה שינו מדברי יוסף, ואמרו **עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשָּׁל בְּכָל-אָרֶץ מִצְרָיִם**, בלא להזכיר שם שמים. ולא אמרו ליעקב אביהם כאשר צִיָּנוּ יוסף **שְׂמֵנֵי אֱלֹהִים** לְאֶדְוֹן לְכָל מִצְרָיִם, ומכיון שלא הזכירו שם שמים כפי שאמר יוסף: **שְׂמֵנֵי אֱלֹהִים** לְאֶדְוֹן לְכָל-מִצְרָיִם, לכן **נִפְגַּג לְבֹו כִּי לֹא-הָאָמִין לָהֶם**. וכך אמר יעקב לבניו: אם אין כאן שם שמים זה לא יוסף! כי מידתו של יוסף היא: **שם שמים שגור בפיו** (וכפירוש רש"י לט, ג').

ומשנאמר **[מה, כז'] וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם**, כלומר **שְׂמֵנֵי אֱלֹהִים**, מיד ותחי רוח יעקב אביהם.

והנה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחֵי בְנֵימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם.
(מה, יב')

פירש"י כשם שאין בלבי שנאה על בנימין אחי שהרי לא היה במכירתו, כן

לעומקו של מקרא ויגש

להבין את המשמעות הפנימית של בוא יעקב למצרים שהיא התחלת הגלות, אלא רק במשמעות חיצונית של ביאת יעקב להתראות עם בנו ולשבור שבר במצרים.

ולכן נאמר וְהִקְלֵנוּ אֶת-פְּרַעְזָה בְּיַד יוֹסֵף. לבית פרעה נשמע הַקְלֵנוּ חסר וא"ו. אך במשמעות הפנימית, עם ישראל שומע את הקול עם וא"ו לקיים ברית בין הבתרים ממנה תצמח גאולת עם ישראל להיותו עם אחד לצאת מעבדות לחירות לעבודת השם ותורתו ולקבלת התורה במידת התפארת היא הוא"ו של הקול קול יעקב.

וְאֵתָה צְנִייתָה נָא אֶת עֲשׂוֹ קָחוּ-לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְכֶם וְלִנְשִׂיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבְאֵתָם (מה, יט')

וְעֵינֵיכֶם אֵל-תִּחַס עַל-פְּלִיכֶם פִּי-טוֹב כֹּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא. (מה, כ')

וְעֵינֵיכֶם. מובא במנחת שי. חסר יוד תניינא, [כלומר היוד בין ה-ג וה-כ],

וְהִקְלֵנוּ אֶת-פְּרַעְזָה בְּיַד יוֹסֵף (מה, טז)

וְהִקְלֵנוּ חסר וא"ו. כדלעיל וְהִתְבָּרְכֵנוּ בְּזֶרְעֵךָ כֹּל גּוֹי הָאָרֶץ לְעַבְדֶּךָ-שָׂמַע אֲבָרְתֶּם בְּקִלִּי [תולדות כו ד-ה]. וכן הַקְלֵנוּ קוֹל יַעֲקֹב וְהִקְלֵנוּ יְדֵי עֲשׂוֹ [כו, כב] הַקְלֵנוּ חסר וא"ו.

ועל דרך הרמז והסוד, וְהִקְלֵנוּ בלי וא"ו הוא הקל ממנו מתברכים הגויים, כי הם שומעים את הקל החיצוני, בלי מתיקות התורה, בלי הוא"ו המקשרת ביננו ובין בורא עולם, ולכן כשאמר והתברכו בזרעך כל גויי הארץ נאמר בְּקִלִּי, בלי וא"ו.

אך הַקְלֵנוּ קוֹל יַעֲקֹב, הקול השני הוא עם וא"ו, שהוא חיבור התפארת בין שמים וארץ, הוא הקול הפנימי של התורה עם מתיקות התורה, הקול המחובר למסובב הסיבות, ועליו נאמר כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו.

וכשעמד יעקב לפני פרעה היה בן ק"ל לחייו, ובקל לחייו מְקַלּוּ התברך פרעה שיעלה הנילוס לרגליו, וכנאמר לעיל שֶׁהִקְלֵנוּ בלי וא"ו הוא הקל ממנו מתברכים הגויים. ולא השכיל פרעה

לעומקו של מקרא ויגש

וייוסף, איך יאמר זאת לאביו כנגד
כיבוד אב, וכנגד ייעודו של עם ישראל
של ובגויים לא יתחשב, ומצד שני
כיצד יעבור על ציווי פרעה.

ואשר על כן התחכם יוסף לומר את
אשר עם לבו מבלי לשנות מכוונת
פרעה: וְעֵינֶיכֶם אֶל-תַּחַס עַל-פְּלִיכֶם
מִלְקַחַת אוֹתֶם, כלומר אל תאמרו
הלא כל טוב מצרים לי הוא ומה לי
לקחת כלים קטנים, אלא אדרבה,
אע"פ שטוב כל ארץ מצרים לכם
הוא, עינכם אל תחס מלקחתם.

והתיבה כי [כי טוב כל ארץ מצרים
לכם הוא] ישמש בהוראה של אע"פ.
ומה שאמר פרעה וְעֵינֶיכֶם ללא יוד
ובלשון יחיד, אמר גם יוסף כן
והתכוון לעין יעקב. שתהיינה עיניכם
כעין יעקב, ככתוב (דברים לג, כח):
וַיִּשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב.

ועל דרך הצח, אם תבודד את
ה"ע" [שהיא גימטריה של שבעים
אומות העולם] מיעקב, נשאר יבק,
שהוא ראשי תיבות של י'חוד ב'רכה
וק'דושה.

והוא יחיד במקרא. והנון בשוא נע.
ולא בצירי. כי הוא לשון יחיד. עכ"ל.
ויש ליתן טעם מדוע שינה הכתוב
לומר עֵינֶיכֶם בלשון יחיד.

ושמא י"ל, דפרעה, נתן עין הרע
בממונם, ואמר להם כאדם שכביכול
מטיב עם חבירו, אך למעשה מכשילו
בעצה שאינה הוגנת לו. וכיוון דבריו
לומר שלא יחוסו על כליהם וישאירו
הפקר בארצם, וישתמשו רק בכלי
מצרים, כדי שיהיו תלויים בו
ובטובתו.

אך עדיין יש ליתן טעם מדוע נכלל
זה בציווי של העגלות. [וְאֵתָה צְוִיִּתָּהּ
זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ-לְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם, ועינכם אל תחס וכו'].
ושמא יש לומר שידע פרעה מיוסף
שבית אביו מקפיד על הכלים
הפחותים, לכן ציווהו שיאמר להם לא
להקפיד, כי טוב כל ארץ מצרים לכם
הוא.

וישאר את הפכים הקטנים
מאחוריו, ולא יותר לכדו. ולא יותר
לבדו לקחתם, וכוונתו בזה שלא יהיה
עם לבדד ישכון, אלא יהיה כאחד
המצרים.

לעומקו של מקרא ויגש

ומעתה, יש לבאר לפי זה מדוע יאמר יוסף עִינְכֶם בלשון יחיד.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שברכם בזה בברכה שהתברך הוא. בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. כשם שהוא מתעלה מעל עין הרע, כן יתעלו גם הם מעל עין הרע, ועינכם אל תחוס מלקחת גם את הפחות שבכלים. שכן זו היא מידתו של יעקב בצניעות וענוה לחוס על היפה ועל הפחות שבכלים.

ורמז להם בזה, שלא יזלזלו במה שנראה להם פחות מהם כפי שנהגו בו.

דרשת חלפות שמלת

לְכֹלֵם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׁמֹלֶת וּלְבְנֵימֶן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת פָּסָף וְחָמֵשׁ חֲלָפוֹת שְׁמֹלֶת [מה, כב']

לעומקו של מקרא, ועל דרך הרמז והמוסר, רמז להם יוסף על השינוי שחל בו עת זנה את חיצוניותו והחליפה בעבודתו הפנימית. וכפי שנתבאר בפרשת מקץ על הפסוק

ורמז להם בזה שעל אף גלותם יתקיימו בהם יחוד ברכה וקדושה של וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב, כאשר יִנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וּבִגְוִיִּים לֹא יִתְחַשֵּׁב.

וַיַּעֲשׂוּ-כֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל-פִּי פְרַעֲהַ וַיִּתְּנוּ לָהֶם צִדָּה לְדָרְךָ (מה, כ')

בדעת זקנים מבעלי התוספות מובא בשם הרב יעקב שדברים אלה יוסף אמרם מעצמו. וכוונתו תהיה כעניין המוסבר לעיל, שדברי יוסף באו לרצות את אביו מחד, וגם את פרעה מאידך. ולפי זה יש לחלק את שני הפסוקים.

מה שנאמר על ידי פרעה הם הדברים האלה: וְאַתָּה צְוִינִיָּה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ-לְכֶם מֵאֲרָץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְכֶם וְלִנְשִׁיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבְאֵתָם (מה, יט')

ומה שנאמר על ידי יוסף עצמו הוא הפסוק הבא (מה, כ'): וְעִינְכֶם אַל-תִּחַסַּעַל-כְּלִיכֶם פִּי-טוֹב כָּל-אֲרָץ מִצְרַיִם לְכֶם הוּא, זה נאמר על ידי יוסף.

לעומקו של מקרא ויגש

בכל חמשת חלקי הנפש, שהם נר"ן ח"י, נפש רוח נשמה חיה יחידה, ובזה יחזק יצרו הטוב הנמצא בימין הלב, וירגיזו על יצרו הרע הנמצא לשמאלו, ולכן אמר **וּלְבַנְיָמִן נָתַן**, לאשר בימין, והיינו ליצר הטוב, לחזקו על השמאל, ולכן נתן לו שלש מאות כסף. ויכוון **בשלש מאות** לומר זה האות של התיקון, לקחת **מאות-הכיסופין** של הימין ולתת על **של השמאל**, וכן יעשו כולם והכל יבוא על מקומו בשלו"ם. ובשלו"ם הוא נוטריקון **שלוש מאות**. והוא אות משם השם ש-די, שבו בירך יעקב את בניו באומרו: ואל **ש-די** יתן לכם רחמים.

לכן נאמר **לְכֻלֶּם נָתַן לְאִישׁ חֵלְפֹת שְׁמֹלֵת וּלְבַנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחֻמֶּשׁ חֵלְפֹת שְׁמֹלֵת**.

ועל דרך הצח, ובשימת לב, אצל האחים הוסיף ו' באומרו **חֵלְפֹת שְׁמֹלֵת**, ואצל בנימין אמר בלי ו': **וּלְבַנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחֻמֶּשׁ חֵלְפֹת שְׁמֹלֵת**. כי האות ו' תוֹרָה על חיבור להקב"ה. ובנימין שמעולם לא התנתק מבוראו, אין צריך לחיזוק ה-ו', והם שעשו מה שעשו, צריכים הם לחיזוק ה-ו' הוא הקשר עם בוראם. לכן אצל האחים אמר **חֵלְפֹת עם ו'**.

[מא, יד'] **וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת-יֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיִּתְּלֵף שְׁמֹלֵתוֹ וַיָּבֵא אֶל-פְּרָעָה**. באומרו **וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר** נתכוון לאותו הבור שאליו השליכוהו, מן הבור ההוא שבמדבר נועד לצאת מן הבור שבמצרים למלוך, ובצאתו מן הבור זנח את חיצוניותו. וכנגד מה שהיה מסלסל בשערו נאמר **וַיַּגְלַח** וכנגד מה שהפשיט מעליו את זכרון הכותנת שהפשיטו מעליו נאמר **וַיִּתְּלֵף שְׁמֹלֵתוֹ**. ומעתה מתהדר הוא לפני קונו **בלבוש פנימי של ענוה** ובכך זכה למלוך.

וכנגד מה שנאמר **וַיִּתְּלֵף שְׁמֹלֵתוֹ**, רמז להם **שְׁמֹלֹתָיו** הוחלפו גם הם, ותיקן הנגע של הוצאת דיבה ושם רע, ובוחר הוא את **מְלֹתָיו**, וזה שאמר לעיל [מה, יב'] **וְהָיָה עֵינֵיכֶם לְאוֹת וְעֵינֵי אֶתִי בְנִימִין פִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם**, לא אותו פה של הוצאת דבה אלא פה מתרצה ומפייס.

ואשר על כן הבדיל את בנימין מהם בנותנו לו שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחֻמֶּשׁ חֵלְפֹת שְׁמֹלֵת, לומר שאדם צריך לכסוף להחליף לבושו החיצוני

לעומקו של מקרא ויגש

וְשָׂאת בָּר וְלָחֶם וּמִצּוֹן, בָּר הוא
כינוי לרשות של הקב"ה, וכן נאמר
על רשב"י ובנו דעיילי בבר. וְלָחֶם
הוא מלחמתה של תורה. וּמִצּוֹן הוא
מזון רוחני לנשמה הן של לימוד
התורה והן של עבודת התפילה.

וּלְאָבִיו שְׁלַח פְּזֹאת ירמוז כנוטריקון:
ולאביו שְׁבַשְׁמִים
שְׁלַח - שמן להדלקה ח' ימים
פְּזֹאת - כמוסיף והולך עד זאת
חנוכה.

פְּזֹאת עֲשֶׂרָה רמז לחיתום הדין
בזאת חנוכה כמו בעשרה בתשריהוא
יום הכפורים.

ועוד על דרך הרמז אמר עֲשֶׂרָה
תְּמָרִים. שלא יקפיד על עשרה אחים,
ואמר תְּמָרִים לשבח, שהרי גם לחמור
יש מנהיג, והחמור לא ידע דרכו בלתי
מנהיגו. כן אחיו נהגו על פי השגחה.

וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֵּאמֶר
אֲלֵהֶם אֶל-תַּרְגֵּזוֹ בְּדָרָךְ (מה, כד')

ואצל כולם אמר שְׁמֵלֶת בלי ו' ורמז
בזה שעיקר עבודת האדם היא הלבוש
הפנימי המחובר ממילא בפנימיותו
להקב"ה ואינו צריך סיוע מבחוץ.

ורמז בזה אל מילת הלב, שהקב"ה
אומר לו לאדם הריני עמך על שְׁמֵלֶת
לבבך לפני.

וּלְאָבִיו שְׁלַח פְּזֹאת עֲשֶׂרָה תְּמָרִים
נְשָׂאִים מְטוֹב מְצַרִּים וְעֵשֶׂר אֶתְנֵת
וְשָׂאת בָּר וְלָחֶם וּמִצּוֹן לְאָבִיו לְדָרָךְ
(מה, כג')

ליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.
פְּזֹאת רמז לזאת חנוכה.
עֲשֶׂרָה תְּמָרִים שמצותה של הנר
בתוך עשרה טפחים.
וְעֵשֶׂר אֶתְנֵת כנגד עשר ספירות
המאירות את העולם על ידי הנרות.
אֶתְנֵת רמז לנרות חנוכה:

א - אור הנרות

ת'נ'ת - ארבע נרות ועוד ארבע נרות
[ת בנימטריה קטנה 4]

וה-ג בתווך הוא הַנֵּר הנוסף להשתמש
לאורה.

לעומקו של מקרא ויגש

תכבד עליהם הדרך, ומתוך כך יבוא לריב גם על דברים אחרים. **אבל דבר הלכה בדרך ללא משא ומתן עדיף ייש בו שמירה מעולה.**

ועל דרך הסוד, יש נוהגים לכן להוסיף בסוף תפילת הדרך מאמרים ופסוקים של שמירה ובהם:

יחיד ורבים הלכה כרבים. שיש בה סגולה לשמירה כפולה. שהוא כפסק הלכה ללא עוררין, ולכן לא ירגזו בדרך בדבר הלכה,

ועוד שיש בו ר"ת של המלאך הממונה על הדרכים. **יוה"ך.** ולכן נוהגים להוסיף גם פסוק

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, **שסופי** תיבות שלו הם שם המלאך הנזכר, בתוספת השם **כלך** היוצא מסופי תיבות של המשך הפסוק **לשמרך בכל דרכיך.**

ועוד על דרך הצח, תרגזו'ו הוא מנין תרי"ג **בתוספת** ג' והוא רמז למשא ומתן בהלכה, של שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב **השלישי** ויכריע ביניהם. וכאילו אמר להם שדבר הלכה בדרך הוא **בבל** תוסיף.

וישלח. נאמר בבניין פעל כבד, ולא נאמר **וישלח,** בבניין קל. שמרוב תדהמתם לא יכלו לעזוב. כמאמינים וכחולמים, כאדם החוזר על הראשונות בדעתו ומשחזר כל המאורעות לפי התגלית האחרונה. **ועוד** שחששו כיצד יגיב אביהם, וכן מה יהיה אתם עתה בדרך, מי יאשים את מי. לכן היה קשה להם לעזוב, עד שהוצרך יוסף לשלחם. ולזאת אמר להם יוסף **אל תרגזו בדרך.** אין לכם יותר לדאוג כי כל ההרגזות כבר עשית, ומעתה לא תרגזו בדרך.

ועהוד אפשר לומר שהבטיח להם בזאת שלא תרגז עליהם הדרך.

אל תרגזו בדרך. לכאורה היה צריך קודם לומר אל תרגזו בדרך, ואח"כ וישלח וילכו. אלא למדם **הלכות תפילת הדרך.** שקודם יצאו לדרכם וילכו, ורק אחר כך בצאתם את העיר יאמרו תפילת הדרך ואז לא תרגז עליכם הדרך.

אל תרגזו בדרך. ודרשו חז"ל אל תתעסקו בדבר הלכה. והכוונה שלא יטרחו **במשא ומתן של הלכה** שלא

לעומקו של מקרא ויגש

יש לשאול, מדוע לא יאמין להם, והרי לרגע מיוחל זה המתין וציפה וחכה כאומרו (לז,יא) **וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר, וְעוֹד, הָרִי נֹאמַר (לז,לה) וַיִּמָּאֵן לְהַתְנַחֵם ופִּירַשׁ"י שֵׁם אִין אָדָם מִקְבֵּל תַּנְחוּמִין עַל הַחַי (וְהוּא מִב"ר פד, כא).**

ועל דרך הפשט, לא האמין להם כי לא אמרו לו את כל דברי יוסף, וכפירוש רש"י עה"פ וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם, **סימן מסר להם**, במה היה עוסק כשפירש ממנו, **בפרשת עגלה ערופה**, זהו שנאמר **וירא את העגלות אשר שלח יוסף**, ולא נאמר אשר שלח פרעה. ומשמסרו לו סימן זה, **מיד נתתי רוח יעקב אביהם**.

ולעומקו של מקרא יש לומר כמה תשובות בדבר, מדוע לא האמין יעקב לבניו באמרם כי **עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל-ארץ מצרים**.

הא', לא האמין להם, שהרי שינו מדברי יוסף. שהרי יוסף צוה אותם **מִהְרֹץ וְעָלוּ אֶל-אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה**

ועוד י"ל, שעל ידי הציווי אל תרגזו בדרך, וכפי שפירשו חז"ל אל תתעסקו בדבר הלכה, על ידי כך בחכמתו מנע מהם יוסף מלדבר בדרך על כל עניין מכירתו.

שהרי כל מכירתו נבעה מדיון הלכתי ביניהם כמבואר בלעומקו של מקרא לפר' וישב. האם יש לו דין רודף, או מורד במלכות, או מבזה אחיו הגדולים שהוא עבירה על כבוד אב, והאם הוא צדק בכל המחלוקות ההלכתיות אם יש לבהמה דין של אבר מן החי מיד לאחר השחיטה בעודה מפרכסת, ועוד כפי שמובא במפרשים על הוצאת הדיבה המפורשת בו.

וכל אלו הם דיונים הלכתיים. ועל ידי הציווי אל תרגזו בדרך, בדבר הלכה, מנע מהם יוסף לדבר בענייניו.

כי לא-האמין להם

וַיִּפְגַּע לְבָבוֹ כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם (מה,כו).

לעומקו של מקרא ויגש

הב', כי לא האמין להם במה שאמרו וְכִי-הוּא מִשְׁלַל בְּכָל-אֲרָץ מִצְרָיִם. שאין דרגת **משלל** מתאימה ליוסף, **לחפש שררה לעצמו.** אלא באמרם **שְׁמַנֵי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל-מִצְרָיִם יַדַע כִּי זֶה יוֹסֵף.** שקבל אדנות מאלקים ובזה הוא אדון לארציות וליצרים. ואדון הוא מעל דרגת המושל. שאינו רק כגבור המושל ביצרו, אלא **אדון על כל יצויו. מִיד וּתְהִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם.**

הג' כי לא האמין להם כבר בתחילה, כשהביאו לפניו את הכתנת בדם. ואע"פ שאמרו שדם שעיר עזים דומה לדם אדם, מי כיעקב **שמבין במקנה בבקר ובצאן** באשר רעה את צאן לבן ארבע עשרה שנה, ועוד הִרְבָּה צִאֲנו שש שנים עקודים נקודים וברודים לבנים ושחורים וטלואים בשקתות המים ובפיצול המקלות אצל שקתות המים. ואע"פ שאמר טרף טרף יוסף, היה זה משום רוח הקדש שנצנצה בו גבי אשת פוטיפר, אבל ודאי לבו סרב להאמין להם.

ואם כן תגדל הקושיה מדוע עתה לא האמין. וי"ל כי האמין גם האמין, כי לזה המתין כ"ב שנה. אבל **להם לא**

אמר בְּנֵי יוֹסֵף, **כֹּה** ולא אחרת! **שְׁמַנֵי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל-מִצְרָיִם.** והם לא אמרו ליעקב אביהם כאשר צִיָּנָם יוסף להזכיר שם שמים, אלא רק **וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלַל בְּכָל-אֲרָץ מִצְרָיִם. וְלֹא הִזְכִּירוּ שֵׁם שָׁמַיִם כְּכִי שֶׁאֵמַר יוֹסֵף.**

ולכן **וַיִּפְגַּע לְבוֹ פִּי לֹא-הָאֲמִין לָהֶם.** וכך אמר יעקב לבניו: אם אין כאן שם שמים זה לא יוסף! כי מידתו של יוסף היא: **שם שמים שגור בפיו** (וכפירוש רש"י לט, ג').

מִיד וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבַרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם, וּמָה הֵם כָּל דְּבַרֵי יוֹסֵף, הֵינּוּ שְׁמַנֵי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל-מִצְרָיִם.

אמר יעקב לבניו, אם כך אמר, שְׁמַנֵי אֱלֹהִים, הרי זה יוסף. וכפירוש רש"י כז, כא': **על הפסוק גְּשָׁה-גַּא וְאֲמַשְׁנָה בְּנֵי.** אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך.

כי כן לימד יעקב לבנו יוסף, להיות שם שמים שגור בפיו.

לעומקו של מקרא ויגש

ואשר על כן נאמר בתחילה ויפג לבו. שמהלך אחד מאמין הוא כבר מתחילה שעוד יוסף חי. מצד שני אין הוא מאמין להם. לכן נחלף הלב מזה לזה ומזה לזה.

ועתה מששמע שם השם היוצא מפי יוסף ידע כי נשאר בצדיקותו. ולכן כששמע ששלח ההודעה בשם השם, וגם ראה את העגלות, מיד נתתי רות יעקב אביהם.

ועוד, לפירש"י מאי נחלף. שהגלות מפגיגה ריח הקדושה של ארץ הקודש ולא רצה להאמין כי עתה יפוג טעמו ויהא נחלף עם טעם הגלות.

ויזבירו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם. ואכן יש לשאול מדוע מתחילה לא אמרו לו כפי שצוה אותם יוסף "כה אמר בנך יוסף שמיני אליהם לאדון לכל-מצרים" [מה, ט].

וי"ל שתפסו לשון אחרון, שאמר להם בסוף דבריו [מה, יג] "והגדתם לאבי את-כל-קבודי במצרים ואת כל-אשר ראיתם".

האמין. וזה כוונת הכתוב ויפג לבו, נחלף. שמצד אחד מאמין הוא כבר מתחילה שעוד יוסף חי. מצד שני אין הוא מאמין להם. לכן נחלף הלב מזה לזה ומזה לזה.

הד' לא האמין להם, לא מלאו לבו להאמין כי החלה תקופת השעבוד של רד"ו שנה, והיה בבחינת נאשר גרתי יבא לי [איוב ג, כה]. וזה שאמר לו יוסף רד"ה אלי אל תעמוד, שאם תעמוד, תחלוף שנה מהשעבוד של רד"ו, ונצטרך להשלימה על חשבון שנת הגאולה. והקב"ה אמר "שנת גאולי באה".

וזה שפירש רש"י עה"פ ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל הדברים לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמו מאין הפוגות באיכה, וריחו לא נמר מתרגמינן לא פג, בירמיהו. והוא לפי הפשט.

ולעומקו של מקרא יבוארו דברי רש"י כמין חומר, לרמוז כאן כי לבו האבל כבאיכה, היה מאין הפוגות, ולכן לא האמין להם וכנ"ל.

לעומקו של מקרא ויגש

שמים שגור בפיו, ועוסק הוא בתורה
שלא נשתכחה ממנו.

ועוד רמז לו בזה שאדון הוא על
יצריו, וכן שהתקיים באחיו ידינו לא
שפכו את הדם הזה, כנאמר בעגלה
ערופה.

ויִרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח
יוֹסֵף.

ויש לשאול, והרי פרעה הוא שצוה
לשלוח את העגלות, ולא יוסף, שהרי
כך אמר פרעה ליוסף "ואתה צְנִיטָה
זאת עשו, קחו לכם מארץ מצרים
עֲגֻלּוֹת לטפכם ולנשיכם ונשאתם את
אביכם ובאתם". ומה הוא שאמר
הכתוב ויִרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח
יוֹסֵף.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך
הלשון, יש לִישָׁב ולומר, שהמלה
עֲגֻלּוֹת משתמעת לשני פנים:

הא' עֲגֻלּוֹת שהן רבוי של עֲגָלָה, והן
מְרַכְבּוֹת הנמשכות על ידי בהמות.
ובסמיכות נקראות עֲגֻלּוֹת, כמו
עֲגֻלּוֹת צב של גרשון ומררי, תרומת
הנשיאים.

דרשת הַעֲגֻלּוֹת

ויִרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף
לְשֵׂאת אֹתוֹ וּנְתִיחֵי רוּחַ יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם (מה, כו')

פירש רש"י סימן מסר להם, במה
היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת
עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את
העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר
אשר שלח פרעה.

ומעתה, יש ליתן טעם מדוע יצטרך
יעקב גם את הסימן של העגלות שהם
כנגד עגלה ערופה, וגם במה שאמר
יוסף שִׁמְנֵי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל-
מִצְרָיִם.

ויש לומר, שאם היה שולח לו רק
את סימן העגלות, סימן הוא למה
שהיה עוסק אז, כשפירש ממנו. ומי
יאמר שגם עתה עוסק בתורה. ואולי
חי הוא חיי גוף, אך אינו עומד עוד
בצדיקותו. לכן שלח לו שִׁמְנֵי אֱלֹהִים.
שם שמים שגור בפיו.

ואם היה שולח לו רק את דבריו שִׁמְנֵי
אֱלֹהִים, אולי שם שמים שגור בפיו
מתוך הַרְגֵל, אך התורה נשתכחה
ממנו. לכן שלח לו שני הסימנים. שם

לעומקו של מקרא ויגש

יוסף. את העגלה הרתומה לעגלה.
והיינו עגלות.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל תרגם
ואתה צויתתה זאת עשו קחו-לכם
מארץ מצרים עגלות לטפכם
ולנשיכם ונשאתם את-אביכם
ובאתם:

ואתה צויתתה ואת יוסף מפקיד באיקר
אבך ואתה יוסף מצווה אתה בכיבוד
אב, בגין כן אימר לאתך דא עיבידו
סיבו לכון מארעא דמצרים סדני
דמינגדו בתורתך לסוכרא בהון נת
טפליכון ונת נשיכון ונטיטלון נת אבוכון
ותיתון.

לכן אמור לאתך זאת עשו קחו-לכם
מארץ מצרים עגלות, סדני דמנגדו
בתורתך, כלומר מרכבות רתומות
לשוורים, לקחת בהן את טפכם
ונשיכם,

ונשאתם את-אביכם ונטיטלון נת
אבוכון ובאתם ונטיטלון.

שהרי מאז ומעולם לא היה אפשר
להוציא ממצרים עגלה, אבל שוורים
כן, ולכן תרגם סדני דמנגדו בתורתך,
כלומר מרכבות רתומות לשוורים.

הב' עגלות שהן הבהמות עצמן, והן
ריבוי של עגלה, נקבה של עגל. כמו
עגלה ערופה. ובסמיכות גם הן
נקראות עגלות.

ואשר על כן, יש לומר, שפרעה
אמר ליוסף לשלוח לאביו עגלות שהן
מרכבות.

ויוסף הוסיף עליהן משלו ושלח לו
עגלות בהמות, להזכיר לו עגלה
ערופה.

[ואף על פי שאת הסימן "עגלה
ערופה" שהיו עוסקים בו, מסר להם
בעל-פה, מכל מקום גם רמז לו במה
ששלח לו עגלות בהמות].

ועדין יש לשאול, לכאורה, לטעם
זה ששלח לו סימן, די בעגלה אחת.
והכתוב אומר ויבא את-העגלות אשר-
שלח יוסף. ויש לומר בדרך הלשון,
שבנוסף לעגלות הרתומות לשאר
בהמות כצווי של פרעה, שלח לו יוסף
משלו גם עגלה הרתומה לעגלה.

והיינו עגלות. שכן בלשון רבים עגלה
ועגלה, עגלות הן. וזה פירושו של
הנאמר ויבא את-העגלות אשר-שלח

לעומקו של מקרא ויגש

וְאַתָּה צְוִייתָהּ נָתַת עֲשׂוֹ (מה, יט)
וְאַתָּה צְוִייתָהּ. עם ה"א בסוף תיבה.
 זו ה"א של שם השם, והיינו דאמר לו
 פרעה ואנת יוסף מפקיד באיקר אבך,
 ואתה יוסף שאתה מופקד ומצווה על
 כבוד אביך. וכאילו השם הוא המצווך.

וַתְּהִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (מה, כז).
 לכאורה אין תלמוד לומר **אֲבִיהֶם,**
 שאנו יודעים שהוא אביהם. ומה
 תלמוד לומר אביהם. אלא לומר לך
 שבגלל בניו הסתלקה ממנו רוח
 הקדש, ועתה בזכותם חזרה אליו.

**וַיֵּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנֵי
 חַי אֲלֵכֶה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת
 (מה, כח)**

ויש ליתן טעם לאומרו **רב.** ומדוע
 שינה מידתו מלומר **יש-לי-כל**
 [בראשית לג, יא], וכאילו ח"ו תפש
 לשון עשו שאמר **יש-לי-רב.** [בראשית
 לג, ט].

ואם כן יש לשאול כיצד יעבור יוסף
 על דברי פרעה ועוד יוסיף על דבריו
 להוציא עבור אביו גם **עגלות,** שהן
עגלה ועגלה.

ויש לומר כי כך פירש דבריו של
 פרעה: מכיון שחילק פרעה בדבריו בין
 עגלות לטפכם ולנשיכם ובין ונפשאתם
 את-אביכם ובאתם, מעתה לטפכם
 ולנשיכם קחו עגלות והם סדני
 דמינגדן בתורתם, אבל את-אביכם לא,
 אלא ונשאתם את-אביכם ובאתם.

ומכאן יכול היה יוסף לתלמוד שאת
 אבא נושאים בדרך אחרת. ולכן היה
 יכול לשלוח לו **עגלה ועגלה,** והוא
 לשם סימן.

והיינו דכתיב (מה, כז) **וירא את-**
העגלות אשר-שלח יוסף לשאת אתו.

דייקא נמי, אשר שלח יוסף ולא אשר
 שלח פרעה.

ועוד יש לדייק, אומרו **לשאת אתו**
 הוא גם לשון נשיאה וגם לשון
חשיבות. שמשום חשיבותו שלח לו
עגלות שהן **עגלה ועגלה** אשר אין
 רשות לאף אחד להוציאה ממצרים.

לעומקו של מקרא ויגש

במסכת ברכות (נו עמ' ב') דרשו: הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי קראה אַנְכִי אַרְדַּ עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאַנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם-עֲלֶיךָ.

ופירש רש"י בגמ' גַם-עֲלֶיךָ קרוב לנוטריקון גמל. [גַם-עֲלֶיךָ].

ועדיין מאמר זה. צריך ביאור, מניין למדו מכאן הרואה בחלום, ומה שייכות גמל לכאן.

ולביאור מאמר זה יש לצרף את הפסוקים הקודמים: {א} וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לֹו וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאלֹהֵי אָבִיו וַיִּצְחַק:

וַיִּזְבַּח זִבְחִים והם זבחי תודה על הטוב אשר גמלהו ה' בהחזירו לו את יוסף. ולכן דרשו הרואה גמל, מלשון גמילות חסדים שעשה עמו הבורא.

ועדיין יש ללמוד, מניין שהרואה הכוונה דווקא בחלום. וי"ל שלמדוהו מהפסוק הבא:

בדרך הפשט פירש רש"י רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי. ומאחר ורוב שמחה וחדוה הם ריבוי רוחני, אין זה שייך לעשו.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הטעמים ובשימת לב, המלה "רב" [רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנֵי חַי] מוטעמת בטעם תביר. ותביר בארמית הוא לשון שבירה, לומר שנשברה מלכות עשו הנקראת "רב" ומדוע, כי עוד יוסף בני חי. ואשר על כן אין לחשוש מן הגלות, ומיד אמר "אלכה ואראנו".

וכאומרו: עד עתה נצטערתי על היעלמות יוסף שהוא להבה השורפת את התרברבותו של עשו. וכאילו נותרתי חסר כל. ועתה חזרה להבה ביתר שאת, וממילא חזרתי למידת יש לי כל, ואם כן אין סיבה לחשוש מן הגלות, לכן אֶלְכָה וְאָרָאנוּ בְּטָרִם אִמּוֹת.

אַנְכִי אַרְדַּ עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאַנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם-עֲלֶיךָ וַיִּוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינָיֶךָ (מו, ד')

לעומקו של מקרא ויגש

להזרת לפניו פירש רש"י: להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה.

וייש ליתן טעם לאומרו לפניו. ועל דרך הצח יש לומר, כנגד מה שעסק בלימודו י"ז שנה לא מתוך שלוחה, קבל עתה הגמול הטוב להשלים שלוותו י"ז שנה במצרים בארץ גשן.

דייקא נמי לפניו. וכאומרו: מה שהורה לפני פניו בלא שלוחה, התקיים בו בשלוחה לפניו כאשר הגיע גשנה. וזו חיותו שנאמרה לאחר מכן, ויחי יעקב.

ואת-יהודה שלח לפניו אל-יוסף להזרת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן
גשנה כפשוטו לגשן. כמו כל מלה שצריכה ל בתחילתה הטיל לה ה' בסופה.

ועל דרך הרמז והצח, אמר גשנה שהוא ג' שנה. שבשנה השלישית לרעב יתקיים בו לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר השם.

{ב} ויאמר אלהים | לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב | יעקב ויאמר הגני:

במראת הלילה היינו בחלום, וזה שדרשו הרואה גמל בחלום. כבמראות הלילה.

ועדיין צריך ביאור מניין שמיתה נקנסה עליו והצילוהו, יש לומר שללא יוסף חייו אינם חיים, ולכן אמר בפסוק הבא:

{ד} אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה ויוסף ישית ידו על-עיניו. שכאן הבטיחו שלא ימות יוסף בחייו.

ועל דרך הרמז, רמז לו הקב"ה בזה, כי כאשר יראה יוסף פי-ולשית אביו יד-וימינו על-ראש אפרים ירע בעיניו של יוסף ולשית ידו כנגד עיניו של יעקב להחליף חזרה מנשה באפרים. וזה אומרו במראות הלילה, ויוסף ולשית ידו על עיניו.

ואת-יהודה שלח לפניו אל-יוסף להזרת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן (מו, כח)

לעומקו של מקרא ויגש

תלונתך יחסרו משנות חייך. והם ל"ג במספר.

ואכן היה ראוי יעקב לחיות כאביו יצחק 180 שנה, אך משום תלונתו לפני פרעה ירדו מחשבון חייו ל"ג שנה כמספר התיבות שבהם התלונן, והועמדו שנותיו על 147 שנים בלבד.

ובשימת לב, יש לשאול שהרי תלונת יעקב הנ"ל היא רק בת כ"ה תיבות:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרֹעֶה יְמֵי
שָׁנַי מְגֹרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה
מֵעֵט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שָׁנַי
חֲלִי וְלֹא הִשְׁיִגּוּ אֶת יְמֵי
שָׁנַי חֲנִי אֲבֹתַי בְּיַמֵּי מְגֹרֵיהֶם.

ומדוע יחסרו משנותיו ל"ג שנה. אלא שתלונת יעקב כוללת עוד 8 תיבות, בהם פונה פרעה אל יעקב ושואלו: וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל יַעֲקֹב כִּמָּה יְמֵי שָׁנַי חַיִּיךָ ויחד עם תלונת יעקב הם ל"ג במספר.

ועל דרך המוסר מובא בספרים מדוע יחסרו משנותיו של יעקב עוד שמונה שנים כנגד שאלת פרעה. אלא שראה פרעה גם על פניו של

וכן, גשנה, מלשון גירסה שְׁנָה. לשָׁנֹת את הגירסה. שלא תשכה מפי זרעו.

ועוד י"ל, גְּשָׁנָה, ג' שְׁנָה, מלשון שינוי ומלשון לשָׁנֹת. לשָׁנֹת וללמד שלא יהיה שינוי בג' דברים. שמים, לבושם ולשונם.

דרשת

מְעַט וְטוֹבִים

כנגד רַבִּים וְרַעִים

וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל-יַעֲקֹב כִּמָּה יְמֵי שָׁנַי חַיִּיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרֹעֶה יְמֵי שָׁנַי מְגֹרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעֵט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שָׁנַי חֲלִי וְלֹא הִשְׁיִגּוּ אֶת-יְמֵי שָׁנַי אֲבֹתַי בְּיַמֵּי מְגֹרֵיהֶם (מז,ח-ט')

מְעַט וְרַעִים מובא בדעת זקנים שיצתה בת-קול ואמרה אתה מתרעם על חייך? מְלָכָן מְלֻטְתִּיךָ, מְעַשּׂו הצלתך, את דינה החזרת לך, את יוסף הראיתך. ואתה מתרעם על חייך?, חייך, שכמניין התיבות של

לעומקו של מקרא ויגש

ולעומקו של מקרא, ובשימת לב לדבריו נראה בעליל כי לא עשה כן אלא כדי לפאר ולרומם את חיי התורה בצלא דמהימנותא בהן הגה כמעט רב ימיו.

ובאמרו יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי הִיתָה כּוּוֹנְתָא לומר שְׁנֵי חַיֵּי מִחֻלְקִים לְשְׁנַיִם. החלק האחד הוא חלק התורה, והם 64 שנים. והחלק השני הוא היותו נרדף והם 66. ויחד הם 130 שנה בעמדו לפני פרעה.

ובאמרו מְעַט וְרַעִים, יְכַוֵּן לְשְׁנֵי חֻלְקֵי ימיו:

החלק טוב שהוא המעט, הוא היותו הוגה בתורה 64 שנים. והחלק הרע הוא היותו נרדף למשך 66 שנים. ואשר על כן יקראו בפיו רבים ורעים.

לכן חילק ואמר: מעט [וטובים] היו ימי חיי בתורה, וכנגדם [רבים] ורעים היו ימי חיי כנרדף.

ובזה לא רק שאינו מתלונן אלא עוד מפאר ומרומם מיעוט חיי הטובים בתורה, ובבחינת שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום

יעקב תרעומת וסבל, ונחשב הדבר כאילו גם פניו של יעקב התלוננו בעוד שמונה תיבות הללו.

ולעומקו של מקרא, ובשימת לב, רק 4 תיבות הן פנייתו של פרעה באמרו: פְּמָה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּיךָ וְשָׂאֵר הָאֲרַבְעָה תִּיבוֹת הֵן כְּבִיכּוֹל דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה: וְנִאֲמַר פְּרַעֲהָ אֵל יַעֲקֹב

ואשר על כן יש לומר כי הבת-קול שפנתה ליעקב באה ללמדנו לא להתלונן, לא רק בעמדנו לפני זולתנו, אלא גם ובעיקר בעמדנו לפני בוראנו עד שיעיד עלינו יודע תעלומות שאין בפינו תלונות. וזה נרמז במה שאמרה התורה וְנִאֲמַר פְּרַעֲהָ אֵל יַעֲקֹב. וכוונת הבורא ית' שבכל סערות החיים, לקבלם באהבה ובשמחה, מתוך צידוק הדין והכנעה בפני ההשגחה עד שלא יהיה רישומן ניכר עלינו כלל.

ולעומקו של מקרא אכן יש להבין מדוע יתלונן יעקב האדם השלם לפני פרעה, ובפרט שכמעט רוב חיי היה עוסק והוגה בתורה הק'.

ותגדל הקושיה: האיך יקרא לסיכום חיי חיים רעים.

לעומקו של מקרא ויגש

יעקב ליוסף, כמבואר בארוכה בפרשת מקץ. שכן כך אמר להם: **מעט צרי ומעט דבש**.

והוינן בה, מדוע שלח ליוסף צרי ודבש דוקא **מעט**.

ולעומקו של מקרא יש לומר שְׁרָמָז רָמָז לו, שרפואה באה לו על שלא עזב את תורת ה', שכן **צרי מלשון רפואה** כמאמר הנביא (ירמיהו ח, כב') **הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם רָפָא אֵין שָׁם פִּי מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַּת בֵּת עַמִּי: וְעוֹנָה הַנְּבִיא (ט,יא-יב) עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגו'** ויאמר ה' על עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי וְגו'.

ודבש משול לתורה שנאמר [שה"ש ז, יא'] **דָּבַשׁ וְחֶלֶב פִּסְתָּ לְשׁוֹנֶהָ**.

ואשר על כן יעיץ לו יעקב ליוסף גם בהיותו מלך להגות בתורת ה' והיא אשר תצליח דרכיו. לכן אמר לו **ומעט דבש**, שהתורה נמשלה לדבש כנ"ל. ואָמְרוּ **מעט**, כוונתו בזה כדאמר יעקב לפרעה **מעט (ורעים)**, וכנ"ל שאמר לו **יש מעט שנים של תורה והם טובים כדבש**, כנגד הרבה שנים של צרות והם הרעים.

בשופר. כלומר: **על ידי שהודגשו ימי חייו הרעים כנרדף, ממילא נודעו לעין-כל ימי חייו הטובים בתורה**.

ומעתה יש לברר כיצד הוא החשבון של **64 שנות תורה**: בגיל **63** נתברך ונטמן עוד י"ד שנה בבית מדרש שם ועבר יחד הם **77 שנות תורה**. אלא שיש להוריד מהם את **13 השנים הראשונות של חייו**, שבהם יצר הרע שולט, ולא יקראו חיים טובים ללא יצר הטוב, **הרי 64 שנות תורה תמימות וזכות. והם המעט והטובים**.

יוצא, איפוא, ששאר הימים בהם נרדף על ידי הצרות של לבן ועשו וכו' הם **66**.

וזה שאמר יעקב לפרעה בעמדו לפניו והוא בן **130 שנה**. **מעט וטובים** הם **64 שנות התורה שלמדתי**, אך לעומתם **רבים ורעים** הם **66 השנים שנרדפתי**. כי מחולקים הם לְשָׁנִים שנאמר ימי **שְׁנֵי חַיֵּי**.

ועל דרך הצח והסוד, יש לומר שהוא סוד **צדנלב"ש ר"ת צרי דבש נכאת לוט בטנים שקדים**, אשר שלח

לעומקו של מקרא ויגש

התחת אלקים אנכי, יצתה בת קול ואמרה, כך עונין את המעוקות? סְפִיף שְׁפִיף עֲתִידִים לַעֲמֹד לְפָנַי בְּנֶה.

ובאמרו סְפִיף רמז בזה המדרש שהיה ראוי לנכות לו מחייו ל"ג שנה, כמנין ל"ג אותיות בדבריו, ויאמר הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מֵנַע מִמֶּדָּה פָּרִי בְּטוֹן. אלא שיוסף היה ראוי לתקן זאת בהיותו עתיד לומר התחת אלקים אני, אם לא הַקְּפִינָה התורה עת שִׁנְרָאָה סבלו של יעקב על פניו לפרעה.

ועל דרך הצח יש לומר מע"ט הם ר"ת מעשים טובים. ורע"ם הם ר"ת וְרַעֲמַת אַמוֹנָה, כנאמר: [תהלים לז, ג'] בְּטַח בִּיהֲנֶה נַעֲשֶׂה טוֹב שָׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אַמוֹנָה. ורמז לו בזה שבא לכאן לרעות אמונה, שמכאן יצאו עם רב באמונה גדולה של היד החזקה והזרוע הנטויה.

וְלָחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כֶבֶד
הָרֶעִב מְאֹד וְתֵלֵה אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֶרֶץ פְּנֵעוֹן מִפְּנֵי הָרֶעִב. (מז, יג')

יש ליתן את הדעת מדוע תאחר התורה את המוקדם, שכן עם בואו של

ועוד יש לומר ש"מעט" היא מידתו הטובה של יעקב אבינו כאומרו: [מד, כה'] נִיאָמַר אֶבְיָנוּ שָׁבוּ וְשָׁרוּ-לָנוּ מְעַט-אֶקָּל. ואכן, ברוחניות לא יסתפק יעקב אבינו במעט אלא שעדיף מעט רוחניות כדבש מרבים ורעים. אך בגשמיות יסתפק ב"מעט אכל", כנ"ל.

ומובא בספר שרשי השמות לר' משה זכותא, שהשם הק' צדנלב"ש, כוחו למצוא חן בעיני אלהים ואדם. ובזה שאמר מעט, כוונתו בזה למעט צרי ודבש שבצדנלב"ש, שבזה תהיה לו מציאת חן, לו ולכל אשר לו לפני פרעה.

ועדין יש לשאול מדוע אם כן נענש יעקב בניכוי ל"ג שנים מחייו באומרו מעט ורעים, הרי כבוד התורה היה נגד עיניו. יש לומר שלא רק על כך נענש אלא גם על שכעס על רחל בבקשה ממנו בן, [כמבואר בפרשת ויצא], וגערה בו הבת קול כמובא שם, והמתינה לו הבת קול עד כאן כדי לגבות את חובו, על שנראה סבלו על פניו. וזה וזה גרם לו.

וכמבואר בפרשת ויצא בשם המדרש: שבשעה שאמר יעקב לרחל ברוגזא

לעומקו של מקרא ויגש

**וְאֵת-הַעֲבִיר אֲתוֹ לְעָרִים
מִקְצֵה גְבוּל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצֶהוּ
[מז, כא']**

פירש רש"י: ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים.

**ולעומקו של מקרא יאמר, שלכן
נהג יוסף בחכמתו שלא יהיו המצרים
מונים ומצערים לבני ישראל גם על
הנהגותיהם כגון שנותנים מעשרותיהם
לכהנים, וכגון שנימולים. ולכן גזר על
המצרים גם על נתינת המעשר
לכהניהם וגם שימולו כפירוש רש"י
לעיל [מא, נה].**

**ואשר על כן גם נתן כבוד לכהנים
המצריים, ככתוב בהמשך: וַיִּשָּׂם אֹתָהּ
יוֹסֵף לְחֶק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת
מִצְרַיִם לְפָרְעָה לְחֶמֶשׁ וְרֶק אֲדָמַת
הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפָרְעָה
(מז, כו), שמכאן ידעו המצרים להעריך
את הכהונה בבני ישראל, והיא ההכנה
הנדרשת לימי הגלות הארוכים, שבעת
השעבוד לא ישתעבדו בשבט לוי.
לכן צוה למצרים על החמש ולכן
הובאו הדברים דווקא כאן, כהכנה
לצמיחת משה ואהרון.**

יעקב למצרים תמו שנות הרעב, ומדוע
ידבר עתה שוב בענין שנות הרעב.
ועוד, כבר השמיענו הכתוב בפרשת
מקץ, והרעב כבד בארץ. ומדוע יחזור
לענין הראשון. ועוד, מה הוא שאמר
הכתוב וְתָלָה. היה יכול לומר ותלאה,
ועיפה וכו'.

**על דרך הפשט יחזור הכתוב על
הראשונות להגדיל כבוד יעקב
שבברכתו קיצר שנות הרעב.**

**ועל דרך הרמז, כאן רמז הכתוב כי
יוסף גזר בפתרון חלומותיו על הרעב
במצרים ובארץ כנען כאחד, כדי
להחיש פעמי הגלות ועמה יוחשו פעמי
הגאולה.**

**ואשר על כן נאמר על שר האופים
ואת שר האופים תָּלָה. שהרי שר
האופים ירמוז על התבואה, ואותו תָּלָה
ולכן וְתָלָה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן
מִפְּנֵי הָרָעָב.**

אלא שיהיה הדבר תלוי ועומד בברכתו
של יעקב אשר הביאה לסיום שנות
הרעב.

לעומקו של מקרא ויגש

מוטעם ישראל בתביר שהוא גם לשון שבירה.

ולכן נאחזו בה במלחמתה של תורה כדי שתהא מצלא ומגנא מן השבירה, עד צאתם למעמד הר סיני. וזה שכתוב: **וַיִּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:** (מז,כו')

וַיִּאָחֲזוּ בָהּ. שנאחזו בה, במידת הגשן. בגבורה, היא גבורת מלחמתה של תורה. בפיוס הוא רדיפת שלום וגמילות חסדים זה לזה. ובתפילה. והיא שעמדה להם, בעת שועם אליו.

ועוד י"ל, שנאחזו בגשן במידת ג' השינויים, שלא שינו שמם לשונם ולבושם, וזה שעמד להם עד אשר **וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד.**

ועל דרך הצח נאמר, **וַיִּאָחֲזוּ בָהּ** קאי אתורה הקדושה. **וַיִּאָחֲזוּ בָהּ** בתורה הקדושה. ונאמר בלשון נפעל, שכשם שאחזו בתורה כן התורה נאחזה בהם, ותיכף לתלמיד חכם ברכה, וזה שנתברכו מיד כנאמר בזה אחר זה **וַיִּאָחֲזוּ בָהּ - וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד.**

ולכא מילתא דלא רמיזא באורייתא. זה שרמז הכתוב בפרשת ויקרא: **וְאֵת חֲמִישָׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לִפְתֵּן וְגו'.**

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְגו' (מז,כו')

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל. יש ליתן טעם לאמרו **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל,** לעומת אמרו וישב יעקב, כדלעיל, תחילת פר' וישב. ועל דרך הצח, **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל** מוטעם בדרגא תביר. לומר שעתה הגיע יעקב לדרגה הראויה של השלוה אשר בקש. זקן ויושב בישיבה.

וכדי להגיע לימים אלה קפץ עליו רוגזו של יוסף בארץ כנען, לא להקדים את המאוחר.

ועתה הגיע לדרגת השלוה. והיא י"ז שנה כמניין טו"ב. שהיו השנים הטובות כנגד שאמר מעט ורעים. אך דא עקא, ישראל מוטעם בתביר, שהוא לשון תברה, שבירה. שעתה מתחילה הגלות המר של שעבוד מצרים שיעבדו בעבודת פרך, והיא מלשון שבירה, עד שיאנחו מן העבודה, ולכן

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

